

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ЖОҒАРЫ БІЛІМ ДАМУ ҰЛТТЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

Мектепке дейінгі және орта білім беру ұйымдары педагогтерінің, колледждер
жоғары білім беру және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру
оқытушыларының

БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ
Тақырыбы: «Инклюзивті білім беру моделін оқыту»

АСТАНА Қ. -2025

МАЗМҰНЫ

1 – бөлім. Жалпы ережелер	3
2 – бөлім. Глоссарий	4
3 – бөлім. Бағдарламаның тақырыбы	9
4 – бөлім. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері	9
5 – бөлім. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны	12
6 – бөлім. Оқу процесін ұйымдастыру	20
7 – бөлім. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету	21
8 – бөлім. Оқу нәтижелерін бағалау	21
9 – бөлім. Курстан кейінгі сүйемелдеу	22
10 – бөлім. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі	22
Қосымшалар	24

1. Жалпы ережелер

Дүниежүзілік банктің «Орта білім беруді модернизациялау» жобасы шеңберінде инклюзивті білім беруді дамытуға бағытталған кешенді жұмыстар жүргізілді. Аталған жұмыс нәтижесінде Инклюзивті білім беру моделі (бұдан әрі – ИБ Моделі) әзірленіп, оны тиімді іске асыру мақсатында жоғары оқу орындарының 500-ден астам профессор-оқытушылар құрамы мен білім беру ұйымдарының педагогтері арнайы даярлықтан өтті. Бұл дайындық педагогтердің инклюзивті білім беру қағидаттарын, тәсілдері мен әдістемелерін терең меңгеруіне, сондай-ақ оларды оқу-тәрбие процесінде қолдану дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік берді.

ИБ Моделінің негізгі мақсаты – әрбір баланың білім алуға конституциялық құқығын қамтамасыз ету, олардың түрлі білім беру қажеттіліктерін ескеру және қолайлы оқу жағдайларын жасау. Модель барлық балалардың ешқандай шектеусіз сапалы білім алуына жағдай туғызуды көздейді. Бұл мақсатқа жету үшін білім беру ортасы физикалық жағынан қолжетімді, психологиялық тұрғыдан қауіпсіз, қабылдаушы және қолдаушы сипатта болуы тиіс. ИБ Моделі әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне бағдарланған оқыту тәсілдерін қолдануды, педагогтердің кәсіби құзыреттерін арттыруды, ата-аналармен және жергілікті қауымдастықтармен серіктестікті дамыту арқылы инклюзивті мәдениетті нығайтуды қамтиды. Сонымен қатар, Модель Қазақстан Республикасының ауылдық елді мекендеріндегі білім алушылардың қажеттіліктерін ескеріп, оларға қолдау көрсетуді ерекше назарда ұстайды. Ауылдық мектептердегі ресурстық мүмкіндіктерді арттыру, педагогтердің біліктілігін күшейту, **оқу ортасын инклюзивті ету** – осы Модельдің маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Халықты әлеуметтік қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік органдардың ресми деректері Қазақстан Республикасында 800 мыңнан астам мүгедектігі бар бала (және ересек тұлғалар) бар екенін көрсетеді. Бұл жалпы халық санының шамамен 4%-ын құрайды. Аталған санның өзі инклюзивті білім беруді қазіргі қоғамның өзекті және маңызды қажеттілігі ретінде қарастыруға толық негіз береді. Мұндай балалардың сапалы білім алу құқығын қамтамасыз ету педагогтердің кәсіби дайындығына тікелей тәуелді.

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты әзірлеген «Жаңғыру формуласы: әдістемелік әділдік және орнықты даму. «Талдау мектебі» жобасының аналитикалық материалдары» жинағында ұсынылған талдамалық мәліметтер де осы мәселенің өткірлігін айғақтайды. Талдау нәтижелері бойынша, еліміздегі

жоғары оқу орындарының бар болғаны 63%-ында ғана инклюзивті білім беру саласы бойынша біліктілікті арттыру курстарынан өткен оқытушылар қызмет атқарады. Сонымен қатар, ЖОО-лардың небәрі 75%-ында инклюзивті топтарда жұмыс істейтін педагогтерге арналған оқыту бағдарламалары жүргізіледі. Жинақта ұсынылған SWOT-талдау нәтижелері педагогтердің инклюзивті білім беру бағыты бойынша кәсіби даярлығының жеткіліксіздігін сектордың әлсіз тұсы ретінде анық көрсетеді.

Қазақстан Республикасындағы 2025 – 2030 жылдарға арналған инклюзивті саясатынан: «Зерделенген халықаралық тәжірибе ЕБҚ бар балаларды ерте анықтау, дамудағы бұзушылықтарды уақтылы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және түзеу, педагогтар мен ата-аналардың инклюзивті құзыреттілігін арттыру қажеттігін көрсетеді.

Осыған байланысты мүмкіндіктері шектеулі балаларды арнайы психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтуды ұлғайту үшін арнайы педагогтерді қайта даярлау, мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істеудің инновациялық әдістемелері бойынша қазіргі педагогтердің біліктілігін арттыру талап етіледі.»

Жоғарыда аталған мәселелерді ескере отырып, сондай-ақ Дүниежүзілік банктің «Орта білім беруді модернизациялау» жобасының нәтижелерін ұзақ мерзімді сақтап, әрі қарай дамыту мақсатында Ұлттық орта білім беру сапасын бағалау орталығы (ҰОБСБО) «Инклюзивті білім беру моделін оқыту» атты жаңа біліктілікті арттыру білім беру бағдарламасын әзірледі. Бұл бағдарлама педагогтердің теориялық білімін кеңейтуге, практикалық дағдыларын жетілдіруге және оқу процесінде инклюзивті тәсілдерді тиімді қолдануына мүмкіндік береді. Бағдарлама ауылдық мектептердің мұғалімдерін қамтуға басымдық бере отырып, өңірлердегі кадрлық әлеуетті күшейтуді көздейді.

2. Глоссарий

Аблизм (Эйблизм): Қоғамдағы толықтай дені сау, функционалды мүмкіндігі шектеусіз адамдардың тәжірибесі мен нормаларына сүйеніп қалыптасқан ойлау жүйесі. Мұндай көзқарас арнайы талдау мен сыни рефлексия жүргізілмеген жағдайда адам мүмкіндіктерінің әртүрлілігін елемеуге, сол арқылы жанама дискриминацияға әкелуі мүмкін.

Аверсивті стимулдар: Мінез-құлықты жазалау арқылы реттеу мақсатында қолданылатын, психологиялық немесе физикалық жағымсыз әсер тудыратын стимулдар. Бұл стимулдар субъект үшін жағымсыз салдармен сипатталады және әдетте мінез-құлықтың төмендеуіне әкеледі.

Алдын алу тәсілі: Алдын алу және қорғау тәсілі. Ата-аналарды бейресми қолдау: Бұл термин отбасына тұрақты негізде эмоционалдық қолдау және практикалық көмек көрсететін (мысалы, бала күту, ата-аналар кеңес сұраған кезде проблемаларды шешу және т.б.) адамдардың (мысалы, ата-әжелер, достар және т.б.) бейресми желісін білдіреді.

Ата-аналарды ресми қолдау: Бұл термин кәсіпқойлар көрсететін қолдауды, сондай-ақ ерекше қажеттіліктері бар балалар мен олардың отбасыларының мүдделерін қорғау үшін мемлекет ұсынатын қызметтерді білдіреді.

Әділдік: Ресурстарды бейтараптық және әлеуметтік әділеттілік қағидаты негізінде бөлу. Теңдік әділеттілікпен бірдей емес. Ресурстарды қажеттіліктер бойынша дәл бөлу.

Әмбебап оқыту дизайны: Қолжетімді және тең оқытуды қамтамасыз ету үшін әртүрлілік түсінігі мен құндылығы бар және қолданылатын білім беру тәсілі. Тәсіл қатысудың, бейнелеудің және білдірудің бірнеше құралдарымен сипатталады.

Басқа мінез-құлықты дифференциалды күшейту (БМДК): Белгілі бір уақыт аралығында мақсатты мінез-құлықтың болмауы немесе пайда болмауы үшін күшейту берілген мінез-құлықты өзгерту әдісі. Күшейту адамның қажетсіз мінез-құлықтан бас тарта алуына байланысты. DRO қолданбалы мінез-құлықты талдауда кеңінен қолданылады және балама, сәйкес келмейтін мінез-құлықты күшейту арқылы проблемалық мінез-құлықты төмендетуде тиімді болуы мүмкін.

Бейімделу/адаптация: Ерекше қажеттіліктері бар білім алушының оқу бағдарламасына, оқытушылардың педагогикалық тәжірибесіне немесе бағалауына қол жеткізу үшін кедергілерді жоюға немесе азайтуға бағытталған процесс немесе әрекет.

Ерекше қажеттіліктердің әлеуметтік моделі: Ерекше қажеттіліктері бар адамдарға бейімделу керек деп қате сенетін қоғам енгізген ерекше қажеттіліктерге көзқарас. Бұл модель ерекше қажеттіліктерді бастапқыда адамға тән атрибут немесе күй ретінде емес, қоғамның сәтсіздігі ретінде қарастырады.

Жанама кемсітушілік: Мектеп ерекше қажеттіліктері бар білім алушыға басқа білім алушыларға қарағанда ерекше қажеттіліктері негізінде басқаша көзқарас танытуды шешкен кезде пайда болады.

Жеке білім беру бағдарламалары [ЖББ]: ЕББҚ бар білім алушылардың тиісті білім алуын және психологиялық-педагогикалық қызметтерді алуын қамтамасыз ететін 7 психологиялық-педагогикалық құжат. Ол ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді мақсаттарды, оқыту мен бағалаудың әдістері мен тәжірибесін, білім

алушыға оның қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ұсынылатын арнайы білім беру қызметтерінің тетіктерін немесе өзгертулерін сипаттайды.

Жеке инклюзия жоспарлары [ЖИЖ]: Жеке инклюзия жоспары жеке білім беру бағдарламасының бөлігі болып табылады. Ол кең ауқымды мақсаттар мен контексттерде инклюзияға нәліктен және қалай қол жеткізу керектігін үйлестіруді және өзара түсіністікті қамтамасыз ету үшін отбасымен, ЕББҚ бар білім алушылармен және мектеп қызметкерлерімен келісу арқылы әзірленген.

Жою: Ерекше қажеттіліктері бар білім алушыларды тікелей немесе жанама түрде білім алудан айыру немесе болдырмау процесі.

Инклюзивті білім беру: Адамның негізгі құқығы және барлық білім алушыларға өз жасындағы құрдастарымен бірге оқу процесіне және оқу ортасына қатысуға мүмкіндік беретін кедергілерді жоюға бағытталған білім беруді жүйелі реформалау процесі. Инклюзивті білім беру алып тастаудан, сегрегациядан және интеграциядан ерекшеленеді (CRPD/GC4 анықтамасына, БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясына сәйкес, №4 жалпы тәртіп туралы ескерту).

Интеграция: Ерекше қажеттіліктері бар білім алушыларды қолданыстағы білім беру ұйымдарына орналастыру процесі, онда білім алушы білім беру процесі мен оқу ортасына үйреніп, қатысуы үшін бейімделіп, өзгереді деп күтілуде. Интеграция инклюзивтілікпен үйлеспейді.

Интрузия: Педагогтың немесе маманның тарапынан жүйелі жоюды талап ететін тікелей кірісуді қамтитын рәсім. Интрузивтілікке қарама-қарсы.

Интрузиялық емес әдіс: Сырттан келмейтін әдіс (Кузьмин П. С. интрузивті емес жүктеме мониторингі: енгізу әсерлері және таралу перспективалары. Стратегиялық шешімдер және тәуекелдерді басқару. 2019;10(4):306-319).

Кездейсоқ оқыту: Жаңа коммуникативті және әлеуметтік дағдыларды үйрету немесе бұрыннан бар дағдыларды бекіту және жетілдіру үшін табиғи мүмкіндіктерді (мысалы, баланың бастамасы) пайдаланатын натуралистік оқыту әдістемесі. Бұл рәсімнің құрылымы анықталған және білім алушының тілегін білдіруден басталады және білім алушының қажетті объектіге немесе қызмет түріне қол жеткізуімен аяқталады.

Кеңес беру: Кеңес беру-бұл жеке отбасы мүшесіне, ата-аналарға ерлі-зайыптылар ретінде немесе бүкіл отбасы ретінде өмір сүру сапасын жақсарту жолдарын табуға көмектесетін қолдаудың паллиативті түрі. Ол жеке адамдарға (немесе адамдар тобына) жеке, эмоционалды немесе психологиялық қажеттіліктерді зерттеу және қанағаттандыру үшін ұсыныстар мен қолдау

көрсетеді. Кеңес беру қарым-қатынас, психикалық денсаулық мәселелері, мансап және жеке даму сияқты әртүрлі салаларды қамтуы мүмкін.

Контекстуализация: Бір нәрсені белгілі бір контексте жатқызу және қарастыру.

Құрдастар арқылы оқыту: Құрдастар арқылы оқыту-бұл білім алушылар өз құрдастарынан үйреніп және олармен бірге білім, тәжірибе және дағдылармен алмасуға 8 белсенді қатысатын білім беру тәсілі. Ол оқу процесін жақсарту үшін құрдастар арасындағы ынтымақтастық пен өзара қолдауды атап көрсетеді (мысалы, бұл тәсіл ЕББҚ бар білім алушының әлеуметтік және академиялық дамуын қолдау үшін құрдастарын пайдалануды қарастырады).

Натуралистік оқыту процедуралары: Бұл оқытуды табиғи және контекстке сәйкес етуді көздейтін және осы дағдылар қажет болатын натуралистік немесе күнделікті жағдайларда қарым-қатынас пен әлеуметтік дағдыларды жалпылауға, қолдауға, мотивацияға және меңгеруге ықпал ететін білім алушыға бағытталған оқыту әдістері.

Нейротиптік білім алушылар: Құрдастарымен бір уақытта дағдыларды игеріп, даму белестеріне жеткен білім алушыларды сипаттайтын термин.

Өкілдік сала: Оқу жоспарының сипатты, типтік саласы.

Өзін-өзі стигматизациялау: Өз ерекшеліктерін, физикалық ерекшеліктерін агрессивті түрде қабылдамау.

Өзін-өзі басқару: Мінез-құлықтың өзгеруіне әкелетін мінез-құлықты өзгерту стратегиялары мен тактикаларын жеке және мақсатты қолдану. Бұл термин өзін-өзі бақылау, өзін-өзі нұсқау, өзін-өзі бағалау және өзін-өзі нығайту рәсімдеріне қатысты.

Партиципативті тәжірибе: Басқаруға тарту, шешім қабылдауға, проблемаларды талдауға тікелей қатысу.

Проактивті тәсіл: Өз бастамасына негізделген. Проактивтілік-ең алдымен гуманистік психологияға тән адам психикасының табиғаты туралы түсінік. Оған сәйкес, адамға әсер ететін тітіркендіргіштер мен оның оларға реакциясы арасында еркін тәуелсіз ерік жатыр.

Психобілім беру: Ғылыми негізделген терапевтік араласу. Оның мақсаты, ең алдымен, білім алушының күрделі қажеттіліктерін толық түсіну және түсіну үшін ата-аналарына, бауырларына, сондай-ақ ЕББҚ бар білім алушының өзіне (мүмкін болған жағдайда) қажетті ақпарат беру болып табылады. Бағдарламаның негізгі мақсаты-отбасы мүшелеріне әлеуметтік стигма мен өзін-өзі стигматизациялауды

түсінуге көмектесу және отбасылық климат пен отбасылық динамиканы жақсартатын қарым-қатынас пен мәселелерді шешу стратегияларын қабылдау.

Саралау: Оқушылардың әртүрлілігіне инклюзивті болу мақсатында білім алушылардың нені және қалай оқитынына әртүрлі тәсілдерді белсенді жоспарлау. Саралау мазмұнда, процесте, өнімде, әсерде және қоршаған ортада жүзеге асырылуы мүмкін.

Сегрегация: Жеке ортада берілетін білім. Сегрегация дегеніміз – ерекше қажеттіліктері бар білі алушылар құрдастарымен бірге оқымайтынын білдіреді. Бұл инклюзивті білім емес.

Теңдік: Ресурстарды тең және дәл бөлу.

Тікелей оқыту рәсімдері: Тікелей оқыту ақпаратты жүйелі түрде ұсынуды, нақты кеңестер беруді және дағдыларды үйренуді жеңілдету үшін дереу кері байланысты қамтитын оқытудың құрылымдық және анық тәсілін білдіреді. Бұл әдіс күрделі 9 дағдыларды кішігірім, басқарылатын қадамдарға бөлуге баса назар аударады, бұл оқушының толыққанды және белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Үйлесімсіз мінез-құлықты дифференциалды күшейту (ҮМДК): Мақсатты қажетсіз мінез-құлыққа үйлесімсіз мінез-құлық күшейтілетін мінез-құлықты өзгерту әдісі. Мақсатадамды проблемалық мінез-құлықпен қатар өмір сүре алмайтын мінез-құлыққа ынталандыру. Дифференциалды күшейту көбінесе мінез-құлықтың оңтайлы өзгеруін ынталандыру үшін қолданылады және қолданбалы мінез-құлықты талдаудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Ерекше білім беру қажеттіліктерді және жеке мүмкіндіктерді ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс. («Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-ІІІ Заңына сәйкес).

Функционалдық талдау: Проблемалық мінез-құлықты оның негізгі мақсатын немесе функциясын анықтау арқылы түсінудің және өзгертудің жүйелі процесі. Ол белгілі бір мінез-құлықтың неліктен пайда болатынын анықтау үшін соның бастамасын, мінезқұлықтың өзін және салдарын зерттеуді қамтиды. Бұл тәсіл мінез құлықтың негізгі себептерін жою және оң баламаларды ынталандыру үшін мақсатты араласулар мен мінез құлықты қолдау жоспарларын жасауға көмектеседі.

Эпистемологиялық мысал / жүйе: Таным теориясына қатысты мысал, әсіресе оның әдістеріне, негізділігі мен көлеміне, сондай-ақ негізделген сенім мен пікір арасындағы айырмашылыққа қатысты

3. Білім беру бағдарламасының тақырыптық бағыты

Білім беру бағдарламасының (бұдан әрі – Бағдарлама) тақырыптық мазмұны Дүниежүзілік банк жүзеге асырып отырған «Орта білім беруді модернизациялау» жобасы аясында әзірленген Инклюзивті білім беру моделі негізінде құрылымдалған. Аталған Модель – инклюзивті білім беруді жүйелік деңгейде дамытуға бағытталған, ғылыми-әдістемелік тұрғыдан негізделген инновациялық құжат.

Бағдарламаның ғылыми-практикалық жаңашылдығы Модельдің концептуалдық қағидаттарына сүйенуінде. Бұл Модель еліміздің білім беру жүйесінде аналогы жоқ, инклюзивті педагогиканың заманауи парадигмасына сәйкес әзірленген әдіснамалық нұсқаулық болып табылады. Бағдарлама білім берудің барлық сатысын қамтиды және жалпы білім беру ортасындағы ерекше білім беру қажеттіліктері бар және жоқ білім алушылардың бірлескен оқуына жағдай жасау мақсатында педагогтер, пән мұғалімдері, қолдаушы мамандар және ата-аналар арасындағы интердисциплинарлық, үйлестірілген және тұтас серіктестік моделін ұсынады. Бағдарламада білім алушының бір білім деңгейінен екінші деңгейге педагогикалық үздіксіздік пен қолдауды сақтай отырып өтуді қамтамасыз ететін трансферлік стратегиялар ғылыми негізде сипатталған. Сонымен қатар Бағдарламада білім алушыларға қолдау көрсетудің инновациялық инклюзивті әдістемелері, педагогтер мен ата-аналардың интерактивті және кооперативті әрекеттесу модельдері, сондай-ақ командалық жұмысты ұйымдастырудың үйлестіру тетіктері егжей-тегжейлі ұсынылған.

Бағдарлама инклюзивті білім беру саласындағы әлемдік ғылыми тәжірибені, дәлелді (evidence-based) әдістерді, заманауи педагогикалық стратегияларды, әдіснамалар мен интервенцияларды қамтиды. Ұсынылған тәсілдер білім алушылардың жеке әлеуетін барынша толық іске асыруға, олардың оқу жетістіктерін, әлеуметтік қатысуын және функционалдық дербестігін арттыруға бағытталған.

4. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

Бағдарламаның негізгі мақсаты – инклюзивті білім беру Modelінің мазмұны мен құрылымын меңгерту, барлық балалардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған педагогикалық тәсілдерді оқыту, сондай-ақ олардың физикалық және психологиялық тұрғыдан қауіпсіз, **инклюзивті ортада** білім алуын қамтамасыз ету. Бағдарлама баланың жеке қажеттіліктеріне бағдарланған қолдауды, соның ішінде Қазақстан Республикасының ауылдық аймақтарындағы білім алушыларды қолдауды көздейді. Модель педагогтар мен мамандарға инклюзивті білім берудегі теориялар, тәсілдер және практикалық стратегиялардың негізгі элементтерін түсінуге, сондай-ақ әр түрлі білім алушылар тобы үшін ең қолайлы әдістемелерді

таңдауға мүмкіндік береді. Бұл – бірыңғай, әмбебап әдіске сүйенуден гөрі ғылыми негізделген сараланған тәсілді қолдануға бағытталған.

Бағдарламада Модельді практикалық түрде жүзеге асыру үшін ЖОО-ның профессорлық-оқытушылық құрамының (ППҚ) және білім беру ұйымдары педагогтарының келесі салалардағы құзыреттерін дамыту мәселелері қарастырылады:

- инклюзивті білім беру моделі туралы теориялық білімдерді меңгеру;
- білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауда Модельді тәжірибелік қолдану.

Бағдарламаның мақсаты: тыңдаушыларға Модельдің негізгі қағидаттарын түсінуге және оны мектепке дейінгі ұйымдардан бастап жоғары білімге дейінгі барлық деңгейлерде қолдануға мүмкіндік беру.

ЖОО ППҚ үшін міндеттер:

- Инклюзивті білім беру саласында тереңдетілген білім алып, оқытудың инклюзивті қағидаттарын оқу үдерісінде және білім беру бағдарламаларын әзірлеуде жүйелі түрде қолдану; түрлі білім алушылардың қажеттіліктерін ескеретін диверсификацияланған оқыту әдістерін пайдалану.
- Инклюзивті жоғары білім берудің халықаралық тәжірибесіне қол жеткізу және оны кәсіби қызметте қолдану.
- Инклюзивті ортада жұмыс істеуге дайын болу үшін студенттердің кәсіби даярлығын күшейту.
- Колледждер мен университеттерде ерекше білім беруді қажет ететін (ЕББҚ/ООП) білім алушыларға арналған оқыту сапасын арттыруға бағытталған практикалық жаттығулар жүргізу.

Білім беру ұйымдарының педагогтары үшін міндеттер:

- Инклюзивті білім беру жүйесіндегі (горизонталды, вертикалды және т.б.) ауысуларды (транзициялар) түсіну және оларды іске асыру ерекшеліктерін меңгеру.
- ЕББҚ бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің әдістемесін, қатысушы тараптармен өзара әрекеттесу формалары мен тәсілдерін терең меңгеру.

- Мұғалімдердің әріптестеріне психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету бойынша әдістемелік көмек беру мүмкіндігін арттыру.
- Инклюзивті білім беруде қолданылатын педагогикалық технологияларды, арнайы қолдау әдістерін, құрылымдалған оқытуды, дифференциацияланған және көпдеңгейлі оқыту тәсілдерін іс-тәжірибесінде қолдану.

Күтілетін нәтижелер

Модель бойынша оқытудан кейін тыңдаушылар:

- ЕББҚ бар білім алушыларды әлеуметтік бейімдеумен қатар психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің тұрақты дағдыларын меңгереді.
- ЕББҚ бар балалардың білім сапасын арттыру және олардың колледжде немесе ЖОО-да әрі қарай білім алуға мүмкіндік алуына бағытталған тәсілдерді үйренеді.
- Жоғары білім беру жүйесіндегі инклюзивті оқытуды қамтамасыз ету үшін тереңдетілген білімге ие болып, оқыту және білім беру бағдарламаларын әзірлеуде инклюзивті принциптерді сақтайды; әртүрлі білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімделген оқыту әдістерін қолданады.
- Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу әдістемесін, педагогикалық үдеріс қатысушыларымен өзара әрекеттесу формалары мен тәсілдерін игере отырып, инклюзивті ортада кәсіби қызмет атқара алады.
- Педагогикалық технологияларды, ЕББҚ бар білім алушыларға арналған арнайы қолдау әдістерін, құрылымдалған оқытуды, дифференциацияланған және көпдеңгейлі оқытуды өзінің кәсіби тәжірибесінде тиімді қолданады.

5. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Бағдарлама **инклюзивті білім беру Модельінің** әртүрлі аспектілерін қамтитын 4 модульден тұрады.

1.	Модуль 1. Инклюзивті білім беру моделі, Модельдің мазмұны
1.1	Модельді таныстыру, оның мазмұны. Инклюзивті білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық актілерді қарастыру. Жергілікті актілерді талқылау.
1.2	Мектепке дейінгі білім берудегі инклюзия. ЕББҚ бар балаларды мектепке дейінгі ұйымға бейімдеу.
1.3	Алдын ала тестілеу.
1.4	Инклюзивті білім берудің артықшылықтары. Транзиттік кезеңдер.
1.5	Практикалық жұмыс: инклюзивті білім беруге арналған ішкі құжаттарды әзірлеу; шеберлік сыныптары; тәжірибелік іс-шара «Инклюзия әлемді жарқын етеді».
2	Модуль 2. Инклюзивті білім берудің заманауи әдістемелері мен халықаралық тәжірибесі
2.1	Инклюзивті білім берудегі топтық практикалар. Кооперативті білім беру модельдері мен стратегиялары
2.2	Практикалық жұмыс. Кіші топтардағы жұмыс «Инклюзивті білім берудегі ынтымақтастық стратегиялары мен идеялары». Топтық талқылау және аналитикалық жаттығу «Білім беру ортасындағы ынтымақтастық модельдерін зерттеу».
2.3	Тақырыптық зерттеу «Инклюзивті білім берудегі тиімді командалық ынтымақтастық».
2.4	Білім беру ұйымы мен отбасының ынтымақтастығы.
2.5	Практикалық жұмыс. Өзін-өзі бағалау «Мен ынтымақтастық орнатамын ба?»
2.6	Универсалды оқыту дизайны (UDL – Universal Design for Learning). Анықтамасы, маңызы, принциптері және артықшылықтары. UDL принциптерін тәжірибеде қолдану.
2.7	Топтық практикалық жұмыс «Қолжетімділік мәселелерін зерттеу».
2.8	Қолданбалы теориялық семинар: • UDL-ді оқытуға енгізу • UDL-дің практикалық қолданылуы
2.9	Қолданбалы теориялық семинар «UDL және оның 8 қолдану саласы».
2.10	Шеберлік сыныбы «UDL-дің дәстүрлі әдістерден ерекшелігін түсіну».

2.11	Шеберлік сыныбы «UDL практикасында: қызықты оқу жоспарларын әзірлеу».
2.12	Дифференциацияланған оқыту. Негізгі принциптері. Дифференциацияланған оқытуды жобалау.
2.13	Шеберлік сыныбы «Әртүрлі оқу қажеттіліктеріне арналған инклюзивті стратегиялар».
2.14	Қолданбалы теориялық семинар «Дифференциацияланған оқытуды жобалау».
2.15	Шеберлік сыныбы «Қосарланған және дифференциацияланған тәсілдермен сабақтарды динамикалық жоспарлау».
2.16	Практикалық оқыту және тәжірибелік қолдану «ЕББҚ бар білім алушыларға арналған дифференциацияланған оқу материалы».
2.17	Орташа аралық бағалау.
3	Модуль 3. ЕББҚ бар білім алушыларға психологиялық және педагогикалық қолдаудың теориялық негіздері
3.1	Орташа аралық бағалау.
3.2	Мінез-құлықтық талдаудың эпистемологиясына кіріспе. Мінез-құлықтық талдаудың негізгі сипаттамалары. Оқыту принциптері мен түрлері.
3.3	Қолдау теориясы, қолдаудың кестелері және практикалық қолдану.
3.4	Мүмкіндігі шектеулі және ЕББҚ бар білім алушылардың прогресін анықтау және бағалау. Бағалау принциптері, күнделікті бағалаудың маңызы.
3.5	Оқытудағы негізгі принциптер: • Педагогтарды оқыту • Білім алушыларды оқыту
3.6	Оқыту принциптерін түсінуге арналған жаттығулар.
3.7	Әлеуметтік стигматизация мен өзіндік стигматизацияны болдырмау және жеңу. Ата-аналар мен білім алушыларды стигматизациядан арылуға үйрету.
3.8	Әлеуметтік және өзіндік стигматизация жағдайларын анықтау, мектеп пен қоғамда стигмадан арылуға ықпал ету.
3.9	Қолданбалы теориялық семинар «Әлеуметтік мәнділікті теориядан практикаға тасымалдау».
3.10	Білім алушылардың ынтымақтастығы және командалық жұмыс. Мысалдар мен топтық талқылау.
3.11	Білім беру және қолдау әдістерінің түрлері. Тікелей оқыту әдістемесі.
3.12	Тікелей оқыту әдістерінің мысалдары. Топтық талқылау.
3.13	Натуралистік оқыту әдістері. Тәуелсіздік пен өзін-өзі реттеуге бағытталған әдістер.

3.14	Әлеуметтік мінез-құлыққа, эмоционалдық дамуға, когнитивтік және метакогнитивтік дамуға бағытталған әдістер.
3.15	Шеберлік сыныбы. Алдыңғы бөлімдер бойынша мақсат қою және олардың орындалуын тәжірибеде қолдану.
3.16	Мінез-құлықтың функционалдық талдауы. Неинтрузивті әдістерді азайту процедуралары.
3.17	Case-study. «Функционалдық талдау және араласу жоспары» кіші топтарда талқылау.
3.18	Ата-аналар мен мамандардың ынтымақтастығы, қолдау, оқыту, консалтинг және терапия. Отбасы терапиясының теориялық негіздері (жалпы жүйелер теориясы).
3.19	Кіші топтарда ата-аналар мен мамандардың ынтымақтастығын талқылау, жалпы жүйелер теориясы тұрғысынан талдау.
3.20	Ата-аналар мен мамандар ынтымақтастығы: дәстүрлі/директивтік және коллаборативтік модельдер. Ата-аналарды қолдау vs оқыту. Формалды және формалды емес қолдау түрлері.
3.22	Формалды қолдау түрлері: психообразование, отбасыға консультативтік қолдау, отбасы терапиясы.
3.23	Формалды қолдау: ата-аналарды оқыту тәжірибесі (дәстүрліден натуралистік модельдерге дейін).
4	Модуль 4. Модель аспектілерін педагогикалық үдерісте практикалық қолдану
4.1	Қорытынды тестілеу.
4.1	Қазақстандағы инклюзивті білім мазмұнын талқылау. Ішкі құжаттарды әзірлеу.
4.2	Жеке білім беру бағдарламасы (ЖОБ), Жеке инклюзия жоспары (ЖИЖ).
4.3	Шеберлік сыныбы. ЖОБ және ЖИЖ құру.
4.4	Тренинг барысында игерілген құралдар мен практикаларды қолдану.

Модуль 1. Инклюзивті білім беру моделі, мазмұны

Бұл модуль инклюзивті білім беру моделінің мақсаттары, міндеттері, аспектілері, маңыздылығы және мазмұны туралы ақпаратты ұсынуға арналған.

Модульде балаларға (адамдарға), ерекше тәсілді қажет ететіндерге психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді реттейтін саясат, практика және құқықтық негіздер, сондай-ақ нормативтік құжаттар қарастырылады. Сонымен қатар, инклюзивті білім берудің принциптері, анықтамалары және сипаттамалары ұсынылады. Инклюзивті білім беру мәселелері бойынша заңнамадағы өзгерістер мен толықтырулар туралы толық ақпарат беріледі.

Модуль 2. Инклюзивті білім берудің заманауи әдістемелері және халықаралық тәжірибесі

Бұл модульде инклюзивті білім берудің теориялық негіздері, тұжырымдамалары және заманауи тәсілдері, халықаралық тәжірибеге сүйене отырып жүйелі түрде ұсынылады. Блокта әрбір оқушының білім алу мүмкіндіктерін ашудың, оқу бағдарламасын қайта құрудың маңыздылығы талқыланады.

Модульде **универсалды (әмбебап) оқыту дизайны, дифференциацияланған оқыту, көпдеңгейлі оқыту тәсілі** бойынша шеберлік сыныптары қарастырылған.

Модуль 3. ЕББҚ бар білім алушыларға психологиялық және педагогикалық қолдаудың теориялық негіздері

Модуль қолданбалы мінез-құлық талдаудың теориялық негіздерін қамтиды. Тыңдаушыларға әлеуметтік мінез-құлыққа, эмоциялық дамуға, натуралистік оқыту әдістеріне, тәуелсіздік пен өзін-өзі реттеуге, когнитивтік және метакогнитивтік дамуға бағытталған әдістемелер таныстырылады. Модульді оқыту барысында педагогтар өз кәсіби әрекеттерін инклюзия құндылықтары тұрғысынан талдауды үйренеді.

Сонымен қатар, әлеуметтік стигматизация мен өзіндік стигматизацияны болдырмау және жеңу бойынша, ата-аналар мен білім алушыларды стигмадан арылуға үйрету оқытушыларға осы технологияларды практикалық қызметте қолдануға мүмкіндік береді.

Модуль 4. Модель аспектілерін педагогикалық үдерісте практикалық қолдану

Тыңдаушылар жеке білім беру бағдарламаларын және жеке инклюзия жоспарларын әзірлеу бойынша практикалық дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, олар ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың отбасыларына және инклюзия жағдайында жұмыс істейтін басқа мұғалімдерге кеңес беріп көмек көрсетуге үйренеді, әртүрлі қатынастардағы педагогикалық ынтымақтастықты (оқушы – мұғалім – ата-ана) ұйымдастыруды меңгереді.

Курсқа арналған оқу-тақырыптық жоспары

Ескерту: 1 академиялық сағат – 45 минут

№	Оқу тақырыптары	Лекция	Семинар	Тренинг	Практикалық жұмыс	Тестілеу	Барлығы
1	Модуль 1. Инклюзивті білім беру моделі, мазмұны	3	2		2	1	8
1.1	Модельді таныстыру, мазмұны. Инклюзивті білім берудегі нормативтік құқықтық актілер. Жергілікті актілерді талқылау	2					
1.2	Білім беру ұйымына дейінгі инклюзия. ЕББҚ бар балаларды мектепке дейінгі ұйымға бейімдеу		2				
1.3	Алдын ала тестілеу					1	
1.4	Инклюзивті білім берудің артықшылықтары. Өтпелі кезеңдер	1					
1.5	Практика: инклюзивті білім беруге арналған ішкі құжаттарды әзірлеу. Шеберлік сыныптар. «Инклюзия әлемді жарқын етеді» тәжірибелік қызметі				2		
2	Модуль 2. Инклюзивті білім берудің заманауи әдістемелері және халықаралық тәжірибесі	12	8	6	5	1	32
2.1	Инклюзивті білім берудегі ұжымдық практикалар. Кооперативтік білім беру модельдері және стратегиялары	4					
2.2	Практика. «Инклюзивті білім берудегі ынтымақтастық стратегиялары мен идеялары» тақырыбында шағын топтарда жұмыс. Білім беру ортасындағы ынтымақтастық модельдерін талдау				1		

2.3	Тақырыптық зерттеу «Инклюзивті білім берудегі тиімді командалық ынтымақтастық»		2		1		
2.4	Білім беру ұйымы мен отбасы арасындағы ынтымақтастық	2					
2.5	Практика. «Мен ынтымақтасам ба?» өзін-өзі бағалау				1		
2.6	Универсалды оқыту дизайны (UDL). Анықтамасы, маңызы, принциптері және артықшылықтары. UDL принциптері практикада	4					
2.7	Практикалық жұмыс «Қолжетімділік мәселелерін зерттеу»				1		
2.8	Қолданбалы теориялық семинар: • UDL-ды оқытуға енгізу; • UDL-ды практикалық қолдану		2				
2.9	Қолданбалы теориялық семинар «UDL және 8 қолдану аймағы»		2				
2.10	Шеберлік сынып «UDL ерекшелігін дәстүрлі әдістермен салыстыру»			1			
2.11	Шеберлік сынып «UDL тәжірибеде: қызықты оқу жоспарларын жасау»			1			
2.12	Дифференцияланған оқыту. Негізгі принциптері. Оқыту жобалау	4					
2.13	Шеберлік сынып «Әртүрлі қажеттіліктерге арналған инклюзивті стратегиялар»			1			
2.14	Қолданбалы теориялық семинар «Дифференцияланған оқытуды жобалау»		2				
2.15	Шеберлік сынып «Қосымша және дифференцияланған тәсілдер бойынша сабақтарды динамикалық жоспарлау»			1			
2.16	Практикалық оқыту: «Ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға арналған дифференцияланған оқу материалы»				1		
2.17	Аралық бағалау					1	
3	Модуль 3. ЕББҚ бар білім алушыларға психологиялық және педагогикалық қолдаудың теориялық негіздері	16	1		6	1	24

3.1	Аралық бағалау					1	
3.2	Мінез-құлық талдауының эпистемологиясына кіріспе. Мінез-құлық талдауының негізгі сипаттамалары. Оқыту принциптері мен түрлері	2					
3.3	Қолдау теориясы, қолдау кестелері және практикалық қолдану	1					
3.4	ЕББҚ бар және шектеулі мүмкіндіктері бар оқушылардың прогресін анықтау және бағалау. Қажеттіліктер мен прогресті бағалаудың жалпы принциптері, күнделікті бағалаудың маңызы	2					
3.5	Маңызды оқыту принциптері: - Педагогтарды оқыту - Оқушыларды оқыту	1					
3.6	Маңызды оқыту принциптерін түсінуге арналған жаттығулар				1		
3.7	Әлеуметтік стигматизация мен өзіндік стигматизацияны алдын алу және жеңу. Ата-аналар мен оқушыларды стигматизациядан арылуға оқыту	2					
3.8	Әлеуметтік және өзіндік стигматизация жағдайларын анықтау және мектеп пен қоғамда стигмамен күресу принциптерін қолдануға жәрдемдесу				1		
3.9	Қолданбалы теориялық семинар «Әлеуметтік мәнді теориядан практикаға тасымалдауды жеңілдететін мысалдар»		1				
3.10	Оқушылар арасындағы ынтымақтастық және топтық жұмыс. Мысалдар мен топтық талқылау				1		
3.11	Білім беру және қолдау әдістерінің түрлері. Тікелей оқыту әдістемесі	1					
3.12	Тікелей оқыту әдістемесінің мысалдары, топтық талқылау				1		
3.13	Натуралистік оқыту әдістері. Тәуелсіздік пен өзін-өзі реттеуге бағытталған әдістемелер	1					

3.14	Әлеуметтік мінез-құлыққа, эмоциялық дамуға, күрделі когнитивтік және метакогнитивтік дамуға арналған әдістемелер	1					
3.15	Шеберлік сынып. Алдын ала қаралған барлық салаларда мақсат қою және жүзеге асыру практикалары			1			
3.16	Мінез-құлықты функционалды талдау. Интрузивтік емес әдістерді азайту процедуралары	1					
3.17	Case-study. «Функционалды талдау және араласу жоспары» бойынша шағын топтық талқылау				1		
3.18	Ата-аналар мен мамандардың ынтымақтастығы, ата-аналарды қолдау, оқыту, кеңес беру және терапия. Жалпы жүйелер теориясына негізделген отбасылық терапияның теориялық негіздері.	1					
3.19	Ата-аналар мен мамандардың ынтымақтастығы тәжірибесін шағын топтарда талқылау және жүйелік теория тұрғысынан талдау				1		
3.20	Ата-аналар мен мамандардың өзара іс-қимылы: дәстүрлі/директивті модельдер мен коллаборативті модельдердің айырмашылығы. Ата-аналарды қолдау мен ата-аналарды оқыту арасындағы айырмашылық. Ата-аналарды қолдау: ресми және бейресми қолдау түрлері.	1					
3.22	Ресми қолдау түрлері: психооқыту, отбасылық консалтинг, отбасылық терапия	1					
3.23	Ресми қолдау түрі: ата-аналарды оқыту тәжірибелері, дәстүрліден натуралистік модельдерге дейін	1					
4	Модуль 4. Модель аспектілерін педагогикалық үдерісте практикалық қолдану	2			5	1	8
4.1	Қорытынды тестілеу					1	

4.1	Қазақстандағы инклюзивті білім мазмұнын талқылау. Ішкі құжаттарды әзірлеу				3		
4.2	Индивидуалды білім беру бағдарламасы (ИОП), Индивидуалды инклюзия жоспары (ИПИ)	2					
4.3	Шеберлік сынып. Оқушыларға ИОП және ИПИ құру			1			
4.4	Тренинг барысында меңгерілген құралдар мен практикаларды қолдану				2		
	Барлығы:	35	9	6	18	4	72

6. Оқу процесін ұйымдастыру

Бағдарлама бойынша оқу процесі теориялық және практикалық сабақтарды қамтиды. Оқу жоспарының мазмұнына сәйкес, бұл бағдарлама бойынша оқу процесі классикалық (оффлайн), онлайн немесе аралас (blended) форматта жүзеге асырылуы мүмкін. Әрбір тақырыптық сабақтың соңында рефлексия жүргізіліп, оқу мақсаттарына қол жеткізуді бақылау үшін тапсырмалар орындалады.

Бағдарламалық материалды меңгеру үшін сабақтарда практикалық тапсырмалар әзірленіп, семинарлар өткізіледі, сондай-ақ әртүрлі интерактивті және белсенді оқыту әдістемелері қолданылады, оның ішінде өз бетінше жұмыс түрлері.

Біліктілікті арттыру курстары мынадай тәртіппен ұйымдастырылады:

1. Еңбек қызметінен бөлек оқытпай (соның ішінде қашықтықтан оқыту арқылы).
2. Еңбек қызметінен уақытша бөлек оқыту (жалақы сақталады), соның ішінде қашықтықтан оқыту.
3. Шетелде, еңбектен бөлек, **бір жылға дейін** оқыту.
4. Аралас формада (классикалық + қашықтықтан оқыту).

Курстар әртүрлі бағыттар мен модульдер бойынша аудиториялық және қашықтықтағы формаларда өткізіледі. Курстар кезінде лекцияларды оқу және практикалық сабақтарды жүргізу үшін университет оқытушылары, әдіскерлер, педагогтар, білім беру ұйымдарының басшылары, кәсіпорын мамандары және өңірлік кәсіпкерлер палаталарының өкілдері, жұмыс берушілер қауымдастығы мүшелері тартылуы мүмкін.

Бағдарлама бойынша оқу процесі аудиториялық сабақтар мен практикалық тапсырмаларды орындау арқылы өз бетінше жұмысты қамтиды.

Оқу процесін тиімді ету үшін инновациялық білім беру технологиялары мен цифрлық ресурстар пайдаланылады. Бағдарламада кері байланыс, рефлексия, белсенді және интерактивті оқыту әдістері: case-study, нақты жағдайларды

талдау, проблемалық тапсырмаларды шешу, практикалық жаттығулар қолдану көзделген.

Курстық оқытудың жалпы ұзақтығы – 72 академиялық сағат. Бұл бағдарлама 40 сағаттық біліктілікті арттыру курстарына да бейімделуі мүмкін. 40 сағаттық курстарда әр модульге бөлінетін сағат саны қатысушылардың қажеттіліктеріне қарай анықталады.

Оқу тілі: қазақша, орысша.

7. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету

Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету модульдік оқу-әдістемелік кешен түрінде ұсынылады. Ол оқушыларға материалды меңгеру деңгейін бақылауға, түзетуге, нәтижелерді тексеруге мүмкіндік береді.

Кешенге мыналар кіреді:

1. Курстың білім беру бағдарламасы;
2. Оқу жоспары;
3. Электрондық тарату материалдары;
4. Тыңдаушыларға арналған әдістемелік ұсынымдар;
5. Тақырып бойынша практикалық тапсырмалар;
6. Презентациялық материалдар.

8. Оқыту нәтижелерін бағалау

Оқушылардың (тыңдаушылардың) оқу қызметін бағалау суммативті бағалау түрінде тест тапсырмаларын қолдану арқылы келесі критерийлер бойынша жүргізіледі: Модельдің тұжырымдамалық негіздерін түсіну, психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің негізгі дағдыларының қалыптасуы, инклюзивті оқытудың әдістемелері мен тәжірибелерін меңгеруі.

Алдын ала, аралық және қорытынды тестілеу біліктілікті арттыру курстары бағдарламасының мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беруді қамтиды. Қорытынды тестілеу бойынша ең жоғары балл — 100 балл, ең төменгі өту балы — 50 балл.

50 және одан жоғары балл алған тыңдаушыға сертификат беріледі. Егер тыңдаушы 50 балдан төмен жинаса, оған біліктілікті арттыру курсынан өткендігі туралы анықтама беріледі.

Сертификат ала алмаған тыңдаушылардың мүмкіндіктері:

- білімін қайта бағалауға жылына бір реттен артық емес қатысу;
- келесі тыңдаушылар ағысымен бірге қайта бағалауға қатысу;
- дәлелді себеп бойынша ағымдағы жылы бір ағыстан екіншісіне ауысу;
- дәлелді себептермен үзілген курсты тиісті құжаттарды ұсына отырып аяқтау.

Біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламасына сәйкес қорытынды бағалаудан сәтті өткен тыңдаушыларға курстың тақырыбы мен сағат көлемі көрсетілген сертификат беріледі.

9. Посткурстық оқыту

Посткурстық әдістемелік қолдау семинарлар, шебер-сыныптар, вебинарлар сияқты түрлі оқыту шаралары арқылы жүзеге асырылады.

Тренерлердің әдістемелік қызметі келесі мәселелерге бағытталады:

- Модельді тәжірибеде қолдану бойынша тұлғалық, кәсіби және аналитикалық дағдылар мен құзыреттіліктерді дамыту;
- Ақпарат жинаудың негізгі құралы ретінде мониторинг пен бақылауды жүргізу.

Посткурстық іс-шараларды ұйымдастырудың мақсаты – тыңдаушылардың Модель контекстінде инклюзивті білім беру сапасын қамтамасыз ету үшін педагогикалық процесті басқару жөніндегі мәселелерді тереңірек түсінуіне ықпал ету, олардың кәсіби құзыреттілігін арттыру және ресурстық әлеуетін ашуды терең түсінуге бағытталған.

10. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 30 желтоқсандағы № 1143 қаулысы «Қазақстан Республикасындағы инклюзивті саясаттың 2025 – 2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы»
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы (01.01.2024 жылғы өзгерістер мен толықтыруларымен).
3. Қазақстан Республикасының «Баланың құқықтары туралы» заңы (08.08.2002 ж., №345).
4. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне инклюзивті білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Заң (26.06.2021 ж., №56-VII ЗРК).
5. Қазақстан Республикасының Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №248 қаулысы «2023-2029 жылдарға арналған Қазақстан Республикасындағы жоғары білім және ғылымды дамыту тұжырымдамасы».

6. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы №4 бұйрығы «Арнайы білім беру қажеттіліктерін бағалау ережелерін бекіту туралы».
7. Инклюзивті білім беру моделі. Дүниежүзілік банктің «Орта білімді модернизациялау» жобасы. Консорциум SAVVY BUSINESS (Болгария – жетекші) & Афины Ұлттық және Каподистриялық Университеті (NKUA – Греция).
8. Adamson, R. M., McKenna, J. W., & Mitchell, B. (2019). Барлық оқушыларды қолдау: сынып деңгейінде мінез-құлықты қолдау үшін көп деңгейлі жүйелерді құру. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 63(1).
9. Gena, A., & Kymissis, E. (2001). Инклюзивті балабақша жағдайында үш аутист баланы қатысу және коммуникативтік мінез-құлық бойынша бағалау және мақсат қою. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 13.
10. Carter, S. L. (2010). Әлеуметтік мақұлдау бойынша нұсқаулық: мінез-құлыққа араласуды субъективті бағалау. Elsevier.
11. Graham, L., & Tancredi, H. (2024). Қолжетімді педагогика. In: L. Graham (ред.), *21 ғасырдағы инклюзивті білім: теория, саясат және практика* (екінші басылым). Routledge.
12. Florian, L. (2014). Инклюзивті педагогика: айырмашылықтар мен инклюзияға балама көзқарас. In: Kiuppis & R. S. Hausstätter (ред.), *Саламанка декларациясынан кейін 20 жылдық инклюзивті білім беру*.
13. Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. (2014). Универсалды оқу дизайны: теория және практика. CAST кәсіби баспасы.
14. Mace, R.L., Hardie, G.J., & Place, J.P. (1990). Қолжетімді орта: универсалды дизайнға қарай. In: Preiser, W., Visher, J., & White, E. (ред.), *Дизайн шеңберіндегі араласулар: адамгершілікті архитектураға жол*. Van Nostrand Reinhold.
15. McGuire, J. M., Scott, S. S., & Shaw, S. F. (2006). Универсалды дизайн және оны білім беру ортасында қолдану. *Коррекциялық және арнайы білім беру*, 27(3).
16. Smith, T. (2001). Аутизмді түзетудегі дискретті тәжірибелік оқыту. *Аутизм және басқа даму бұзылыстары бойынша фокус*, 16(2).
<https://doi.org/10.1177/108835760101600204>

17. Ringdahl, J. E., Kopelman, T., & Falcomata, T. S. (2010). Қолданбалы мінез-құлықты талдау және оны аутизм мен аутизмге байланысты бұзылыстарда қолдану. In: J. L. Matson (Ed.), *Аутизм спектріндегі бұзылыстары бар балаларға қолданбалы мінез-құлықты талдау*.
18. Antoninis, M., April, D., Barakat, B., Bella, N., D'Addio, A. C., Eck, M., ... & Zekrya, L. (2020). All means all: 2020 жылғы жаһандық білім беру мониторингтік есебіне кіріспе. *Prospects*, 49.
19. Veidemann, A., Kaiser, F., & Craciun, D. (2021). Инклюзивті жоғары білімге қолжетімділік: кем көрсетілген топтарға қатысты. *Social Inclusion*, 9(3).
20. Salmi, J., & D'Addio, A. (2021). Жоғары білімде инклюзияға қол жеткізу саясаты. *Policy Reviews in Higher Education*, 5(1).

Қосымшалар

Алдын ала, аралық және қорытынды бағалау материалдары, сондай-ақ қатысушылардың кері байланысы.

Алдын ала және қорытынды бағалау

Аты:*

Тегі:*

Электрондық пошта:*

1. Инклюзивті білім берудің негізгі мақсаты:

- a) Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту.
- b) Оқушылардың білім беру жүйесінен шығарылуын жою.
- c) Арнайы мектептерге бара алмайтын оқушыларға арналған арнайы бағдарламалар ұйымдастыру.
- d) Қиындыққа тап болған оқушыларға қазіргі білім беру жүйесіне бейімделуге көмектесу.

2. Инклюзивті білім беру – бұл арнайы білім беруге заманауи тәсіл.

- a) Дұрыс
- b) Дұрыс емес

3. Инклюзивті білім берудің принциптері бойынша оқытудың бастапқы нүктесі қандай?

- a) Білім беру органы белгілеген оқу бағдарламасы.
- b) Әр баланың жеке қабілеттері.

- с) Сыныптағы орташа қабілеттер.
- д) Мұғалімнің таңдаған оқу әдісі.

4. Педагогтардың инклюзивті білім жүйесіндегі рөлі қандай?

- а) Арнайы білім беру мұғалімдері ғана ЕББҚ ететін оқушыларды оқытуға дайындалады.
- б) Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдері ЕББҚ ететін оқушыларды арнайы сыныптарға бағыттауы керек.
- с) Инклюзивті стратегияларды меңгерген педагогтар барлық оқушыларды тиімді оқыта алады.
- д) ЕББҚ ететін оқушыларды оқыту тек арнайы мамандардың міндеті.

5. Дифференциацияланған оқытудың негізгі ерекшелігі:

- а) Жеке оқыту идеясы.
- б) Әр түрлі оқу деңгейіндегі оқушылар топтарымен тек бірдей жұмыс жасау.
- с) Барлық оқушылардың қызығушылығы, оқу профилі және дайындық деңгейін ескере отырып, алдын ала оқытуды бейімдеу.
- д) Арнайы білім беру мұғалімдері мен басқа мамандарды оқытуға тарту.

6. Дифференциацияланған оқыту неге бағытталған?

- а) Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың талаптарына тиімді жауап беру.
- б) Оқытудың шектеулі тәсілдерімен күресу.
- с) Оқу процесін жетілдіру үшін айырмашылықтарды шешу.
- д) Оқушылар контингентінің біркелкілігін қамтамасыз ету.

7. Дифференциацияланған оқыту жүйесін қолданатын мұғалім неге назар аударады?

- а) Оқушы меңгеретін мазмұнға.
- б) Оқушының қалай оқитынының методологиясына.
- с) Әр оқушы өз білімін қалай көрсететіндігіне.
- д) Жоғарыдағы барлық жауап дұрыс.

8. «Топтық» оқытудың ең жақсы сипаттамасы:

- а) Сыныптар жеке оқуға арналған аймақтарға бөлінеді, бұл динамикалық оқытуға мүмкіндік береді.
- б) Топтар әртүрлі аймақтарда ауысып отырады, әр топ әртүрлі оқу қажеттіліктері мен стиліне бағытталған.
- с) Бірнеше мұғалім бір уақытта топтармен жұмыс істейді, мақсатты қолдау көрсетеді.
- д) Жоғарыда аталғандардың бәрі.

9. Инклюзивті білім беру ұйымындағы тиімді ынтымақтастықты қалай сипаттауға болады?

- a) Екі маман бір жерде болғанда ынтымақтастық болады.
- b) Түрлі мамандар кейде кездесіп, ООП-сы бар оқушылардың жетістіктерін талқылайды.
- c) Кәсіби тұрақты ынтымақтастыққа негізделген жүйелі тәсіл әзірленеді, барлық оқушылар үшін сапаны жақсарту мақсатында.
- d) Рөлдер мен міндеттер нақты бөлінген, өзара әрекет аз.

10. Көпсалалы бірлескен командалық жұмысты ең жақсы сипаттайтын қандай тұжырым?

- a) Отбасы да жоспарлау мен мониторингке қатысады, тәжірибесін біріктіретін үйлестірілген процесс арқылы.
- b) Түрлі мамандар өз пәндері шеңберінде жұмыс істейді.
- c) Барлық мамандар қатысады, бірақ жоспар пәнге тәуелді.
- d) Ерекше назар тәуелсіз және бірлескен оқыту, қызмет көрсету жоспарына аударылады.

11. Дифференциацияланған оқыту оқушылардың жетістіктерін қалай арттырады?

- a) Әр оқушының әлсіз тұстарын жүйелі түрде жояды.
- b) Әр оқушының жеке күшті жақтары мен қабілеттеріне бейімдеп, оқу процесіне қатысуын арттырады.
- c) Барлық оқушылардың қызығушылықтарын бірдей ескеретін келісілген әдісті қолданады.
- d) Барлық оқушыларға бірдей жетістікті қамтамасыз етеді.

12. Универсалды (әмбебап) оқу үрдісінің элементі – қатысу. Қатысуды әмбебап оқу үрдісі қалай қамтамасыз етеді?

- a) Қатысу оқыту әдістеріне қатысты.
- b) Қатысу білім беру желілерінде байланыс орнату.
- c) Қатысу эмоцияларды басқаруға және мотивацияны арттыруға бағытталған.
- d) Қатысу қызығушылықты ояту, күш-жігерді қолдау және өздігінен оқуды басқаруға көмектесу арқылы жүзеге асады.

13. ЕББҚ оқушы өміріндегі өтпелі кезеңдер:

- a) Барлық өтпелі кезеңдерде оқушыға бағытталған жоспарлау қажет.
- b) Белгілі бұзылыстарға (мысалы, аутизм) арналған стратегияларды қолдау қажет.
- c) Күнделікті немесе белгілі бір уақыт ішінде жағдайлар, тәртіптер мен

- әрекеттердегі өзгерістерге байланысты.
- d) Оқушыны күнделікті өмірге дайындау ғана.

14.Кәмелетке жеткен өмірдің әр аспектісіне өту бағдарламалары:

- a) Орта мектеп бағдарламасына енгізілуі тиіс.
- b) Қоғамдағы тәжірибе және қызмет арқылы оқуды дамыту мүмкіндіктерімен үйлесімді болу керек.
- c) Мұғалімдердің міндеті.
- d) Жоғарыда аталғандардың бәрі.

15.ЕББҚ оқушының мектепке (1 сынып) өтуін тиімді ұйымдастыру:

- a) Оқушы жаңа мектепке барған кезде қамтамасыз етіледі.
- b) Жаңа мектеп персоналы жаңа ЕББҚ ететін оқушы туралы ақпарат алған кезде.
- c) Оқушы жаңа мектеп ортасымен танысқанда тиімді болады.
- d) Оқушы мен ата-ананың белсенді қатысуымен кең уақыт аралығында үйлестірілген процесс.

16.ЕББҚ ететін оқушылардың жетістіктерін ЖОЖ мақсаттарына сәйкес қадағалау әдісі:

- a) Жазбаша емтихандар
- b) Оқушыларға тікелей бақылау
- c) Стандартталған тесттер
- d) Ата-анадан ақпарат жинау

17.Жеке инклюзия жоспары (ЖИЖ):

- a) ЖИЖ-дан тәуелсіз, жеке дағдыларға бағытталған.
- b) ЖИЖ құрамында, жалпы білімге қатысуға бағытталған мақсаттар.
- c) Жалпы білім беретін мектеп оқушылары үшін міндетті емес.
- d) ЖИЖ құрамында, академиялық мақсаттарға бағытталған.

18.Табиғи оқыту:

- a) Оқушыға бағытталған, табиғи оқу мүмкіндіктерін пайдаланып, қызығушылықтарын ескеретін оқыту.
- b) Прогрессивті оқыту, қарапайымнан күрделіге.
- c) Мұғалім басқаратын, мұғалім оқу мүмкіндіктерін ұйымдастыруда жетекші болады.
- d) Күнделікті өмірде ата-аналар ұсынатын бейресми білім.

19.Оқытуда дағдыларды жалпы қолдануға арналған әдіс, әсіресе вербалды және коммуникативтік:

- a) Дискретті тәжірибелік оқыту
- b) Тапсырмаларды талдау

- c) Кездейсоқ оқыту
- d) Жаңғыртқыштар

20.Педагогикалық араласудың басында қолдануға ыңғайлы әдіс:

- a) Бақылауға негізделген оқыту
- b) Кездейсоқ оқыту
- c) Тапсырмаларды талдау
- d) Дискретті тәжірибелік оқыту

21.Жетондық экономика жүйесі:

- a) Оқушылардың бастапқы ынталандыруларға тәуелділігін азайтады.
- b) Бастапқы ынталандыруға тәуелділікті арттырады.
- c) Жаңғыртқыштар қажеттілігін азайтып, өздігінен әрекет етуге ынталандырады.
- d) Мүліктік ынталандыру жиілігін арттырады.

22.Дағдыларды жалпылау және қолдау:

- a) Жаңа дағдыларды оқыту процедураларын қолдану арқылы үйретуге болады.
- b) Екінші дәрежелі маңызға ие.
- c) ЕББҚ ететін оқушыларға арнайы бағдарламалау қажет емес.
- d) Жүйелі назар аударып, оқу процесінде ынталандыру қажет.

23.Басқа адамның психикалық жағдайын модельдеу теориясы:

- a) Дұрыс қабылдау мен қате қабылдауды ажырата білу.
- b) Сенімдер мен тілектерді өзімен және басқалармен байланыстыру қабілеті.
- c) Міндетті орындау кезінде ақпаратты сақтау қабілеті.
- d) Бір ой күйінен екінші ой күйіне икемді өту қабілеті.

24.Әлеуметтік валидтілік қалай өлшенеді:

- a) Сауалнамалар, сұхбат және тікелей бағалау
- b) Емдеудің қабылдануы
- c) Мәселелерді әріптестер арқылы шешу
- d) Жоғарыда айтылғандардың ешқайсысы

25.ЕББҚ ететін адамдар қандай қиындықтардан проблемалық мінез-құлық көрсете алады?

- a) Өз қажеттіліктері мен тілектерін жеткізе алмау
- b) Математика мен географияны шектеулі түсіну

- c) Туа біткен бейімділігі мен мінез-құлығы
- d) Жоғарыда айтылғандардың ешқайсысы

26.Тәуелділік теориясы мұғалімге қалай көмектеседі?

- a) Тіл мен сауат үйретуге көмектеседі
- b) Оқушының қауіпсіздік сезімін зерттеу қажеттілігімен теңестіруге көмектеседі
- c) Оқуды және демалысты теңдестіруге көмектеседі
- d) Проблемалық мінез-құлықты түсінуге және түсіндіруге көмектеседі

27.Мінез-құлықты талдау – адамның мінез-құлқын зерттейтін ғылым:

- a) Жүйелі көзқараспен, әлеуметтік жүйелерді қамти отырып
- b) Микродеңгейде, шағын мінез-құлық бірліктеріне назар аударады
- c) Туа біткен ерекшеліктері мен жеке қасиеттеріне байланысты
- d) Деректерге негізделген өзін-өзі талдау әдісін қолданады

28.Қолдау (подкрепление) – бұл:

- a) Оқушы жетістігін жақсартқанда көмектен бас тарту деп анықталады
- b) Процедурадан аулақ болу керек, ішкі мотивацияны жоққа шығарады
- c) Оқыту мен терапияның ең маңызды аспектісі, мұқият және жүйелі тәсіл қажет
- d) Шартсыз стимулға қатысты анықталады, шартты стимулмен байланысты болуы тиіс

29.Психообразование – бұл:

- a) Стигматизацияны жою және саналы өмірге бейімделу процесі
- b) Отбасы жұмысының жалпы тиімділігін арттыруға бағытталған білім беру және терапиялық процедуралар
- c) ЕББҚ ететін адамның академиялық және әлеуметтік-эмоциялық дамуын жақсартуға арналған
- d) Тек ересектерге қолданылады, балалар мен жасөспірімдерге емес

30.Күрделілік пен пайда болу теориялары қайдан туындайды:

- a) Мінез-құлықты талдаудан
- b) Когнитивті-мінез-құлықтық тәсілден
- c) Психоанализ тәсілінен
- d) Жалпы жүйелер теориясынан

КЕРІ БАЙЛАНЫС АНКЕТАСЫ

1. Оқыту мазмұнын бағалаңыз (тренерлер, материалдар, қамтылу) (1-5)
2. Тренинг ұйымдастырылуын бағалаңыз (1-5)
3. Сізде қандай да бір пікірлер немесе ұсыныстар бар ма?

АРАЛЫҚ БАҒАЛАУ (1–4 күндер)

Төртінші оқу күні аяқталды. Осы төрт күнде оқығандарыңызды қаншалықты есте сақтағаныңызды бағалайық. Төмендегі он сұраққа жауап беріңіз.

Аты:*

Тегі:*

Электрондық пошта:*

1. Дифференциацияланған оқыту контекстінде педагогтар ең алдымен нені ескереді?
 - а) Оқушылардың әлсіз тұстарын анықтау және оларды жою.
 - б) Оқушылардың біртекті оқу деңгейін сақтау.
 - с) Барлық оқытудың аспектілерін әр оқушының қажеттілігі мен қызығушылығына бейімдеу.
 - д) Барлық оқушылар үшін стандартталған бағалауды қамтамасыз ету.
2. Қолжетімділік тұжырымдамасы әр адамның нақты қажеттіліктерін ескере отырып жеке көмек көрсетуді мақсат тұтты ма?
 - а) Дұрыс
 - б) Дұрыс емес
3. Инклюзивті білім беру саласында пәнаралық ынтымақтастықты жүзеге асырудағы негізгі мәселе қандай?
 - а) Оқу жоспарларын қолдауға жеткіліксіз ресурстар.

- b) Өртүрлі пән мұғалімдері арасында ең жақсы араласу әдістері туралы консенсусқа келудегі қиындық.
- c) Пәнаралық тәсілдер бойынша қосымша оқу және біліктілікті арттыру қажеттілігі.
- d) Жоғарыда айтылғандардың бәрі.

4. Инклюзивті білім берудің табыстылығы үшін ең маңызды фактор қандай?

- a) Оқушының ерекше білім беру қажеттіліктерінің деңгейі мен сипаты.
- b) Педагогтың тәжірибесі мен дағдылары.
- c) Сынып құрамы.
- d) Оқу ортасын құрылымдау және барлық оқушылардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып оқу стратегияларын әзірлеу.

5. Инклюзивті білім беру контекстінде тиімді ынтымақтастықты қалай сипаттауға болады?

- a) Ынтымақтастық негізінен қызметкерлер арасындағы тыныштықты сақтау мен қақтығыстарды болдырмауға бағытталған.
- b) Тиімді ынтымақтастық – міндеттерді бөлу, жалпы мақсаттар және құрмет пен сенім мәдениетіне берілгендік, бұл оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін маңызды.
- c) Ынтымақтастық негізінен жеке мұғалімдердің қатысуын білдіреді, әрқайсысы әр түрлі мақсатқа ұмтылып, өз бетінше жұмыс істейді.
- d) Ынтымақтастықтың негізгі мақсаты – жеке стильдер мен әдістерді үйлестіру, ортақ мақсатқа жетуге міндетті емес.

6. Универсалды (әмбебап) оқу дизайны (ӘОД) принциптерінің қайсысы әр оқушыға ақпаратқа және білімге әртүрлі жолмен қол жеткізу қажеттілігіне бағытталған?

- a) Әртүрлі тактикалар арқылы өзара әрекеттесу.
- b) Әртүрлі механизмдер арқылы ұсыныс.
- c) Адаптивті әдістер арқылы өзін-өзі көрсету.
- d) Стандартталған әдістер арқылы оқыту.

7. Білім беру кезеңдері арасындағы өтпелі кезеңде кездесетін негізгі мәселелер:

- a) Оқу жоспарлары мен оқыту әдістерінің сәйкес келмеуі.
- b) Өтпелі кезеңдегі оқушыларға арналған арнайы қолдау мен ресурстардың шектеулі болуы.
- c) Әртүрлі білім беру мекемелерінде стандарттар мен бағалау әдістерінің біртектілігін қамтамасыз ету қиындығы.

d) Жіберуші және қабылдаушы мекемелер арасындағы тиімді ынтымақтастық пен байланыс арналарының жоқтығы.

8. Арнайы білім беру жүйесінде бірлескен оқыту әдісі контекстінде тиімді командалық ынтымақтастықты қалай сипаттауға болады?

- a) Екі педагог бірге жоспарлайды, оқытады, бағалайды және басқа оқыту іс-шараларына қатысады, әрқайсысы өз ерекше стилін қолданады және бір уақытта контент береді.
- b) Бір педагог ауызша түсіндірсе, екіншісі оны көрнекі түрде толықтырады.
- c) Бір педагог әкімшілік міндеттерге басымдық береді, ал екіншісі барлық мұғалімдік міндеттерді орындайды.
- d) Бір педагог лекцияны береді, екіншісі жеке оқушыларға бейімделген іс-шараларды ұйымдастырады және прогресті қадағалайды.

9. Дифференциацияланған оқытуды қалай сипаттауға болады?

- a) Дифференциацияланған оқыту әр оқушының әр түрлі қажеттіліктеріне бейімделген, жеке мақсаттар, әр түрлі оқу материалдары, икемді процедуралар және көптеген бағалау стратегиялары арқылы жүргізіледі.
- b) Барлық оқушылар бірдей материалдар мен әдістерді қолданады.
- c) Бірдей мазмұн беріледі, бірақ әр оқушыға әр түрлі уақыт беріледі.
- d) Технологияларды кезең-кезеңімен қолданып, оқушыларды қызықтырады.

10. Универсалды (әмбебап) оқу дизайны (ЭОД) – бұл білім беру тәсілі, ол әртүрлілікті ескеріп, бастан бастап оқыту ортасын барлық оқушылар үшін қолжетімді және әділ етіп жобалайды.

- a) Дұрыс
- b) Дұрыс емес

Аралық бағалау (5–8 күндер)

Сегізінші оқу күні аяқталды. Осы төрт күнде оқығандарыңызды қаншалықты есте сақтағаныңызды бағалайық.

Аты:*

Тегі:*

Электрондық пошта:*

1. Жеке инклюзия жоспары (ЖИЖ):

- a) ЖИЖ-на өте ұқсас және тек когнитивті дамуға бағытталған
- b) Жалпы білім беретін мектеп оқушылары үшін міндетті емес
- c) ЖИЖ құрамында, академиялық мақсаттарға бағытталған

d) Негізгі мақсаты – жалпы білімге қатысуды қолдау және ЖИЖ құрамында

2. Табиғи оқыту:

- a) Прогрессивті оқыту, қарапайымнан күрделіге
- b) Оқушыға бағытталған, табиғи оқу мүмкіндіктерін пайдалана отырып, қызығушылықты ескереді
- c) Мұғалім басқаратын, мұғалім негізгі рөлді алады
- d) Бейресми өзара әрекет, ата-аналар тарапынан құрылымсыз

3. Дағдыларды жалпылауға және спонтанды пайдалануға арналған әдіс:

- a) Кездейсоқ оқыту
- b) Бір уақытта дискретті тәжірибелік оқыту
- c) Тапсырмаларды тізбектеп талдау
- d) Кішіден үлкенге бағытталған кеңес беру

4. Педагогикалық араласудың басында қолдануға ыңғайлы әдіс:

- a) Бақылауға негізделген оқыту
- b) Өзара оқыту
- c) Бейресми тапсырмаларды талдау
- d) Дискретті тәжірибелік оқыту

5. Жетонды экономикалық жүйелер:

- a) Оқушының бастапқы ынталандыруға тәуелділігін арттырады
- b) Жаңғыртқыштарға қажеттілікті азайтып, өздігінен әрекет етуді ынталандырады
- c) Бастапқы ынталандыруға тәуелділікті азайтады
- d) Мүліктік ынталандыру жиілігін арттырады

6. Дағдыларды жалпылау және қолдау:

- a) Жаңа дағдыларды оқыту процедураларын дәл қолдану арқылы мүмкін емес
- b) Оқу үшін маңызды емес
- c) ЕББҚ ететін оқушыларға арнайы бағдарламалау қажет емес
- d) Жүйелі назар аударып, нақты әдістерді қолдану қажет

7. Басқа адамның психикалық жағдайын модельдеу теориясы:

- a) Сенімдер мен тілектерді өзімен және басқалармен байланыстыру қабілеті
- b) Дұрыс қабылдау мен қате қабылдауды ажырату қабілеті
- c) Міндетті орындау кезінде ақпаратты сақтау қабілеті
- d) Бір ой күйінен екінші ой күйіне икемді өту қабілеті

8. Әлеуметтік валидтілікті өлшеу:

- a) Тікелей бағалау және сұхбат
- b) Терапияның қабылдануы және әлеуметтік интеграция
- c) Әріптестер тарапынан оқыту
- d) Жоғарыда айтылғандардың бәрі

9. ЕББҚ ететін адамдардың проблемалық мінез-құлыққа әкелетін қиындықтары:

- a) Математикалық ойлау қабілетінің болмауы
- b) Жаман мінез
- c) Туа біткен бейімділік
- d) Өз қажеттіліктері мен тілектерін жеткізе алмау

10.«Подкрепление» (қолдау) термині мінез-құлық анализінде:

- a) Оқушы жетістігін жақсартқанда көмектен бас тарту
- b) Процедурадан аулақ болу керек, ішкі мотивацияны жоққа шығарады
- c) Оқыту мен терапияның ең маңызды аспектісі, мұқият және жүйелі тәсіл қажет
- d) Шартсыз стимулдарды жүйелі түрде қолдану